

Éneklő nép

1.

A muzsika korunk nagy öröme. Soha ennyi zenélő szerkezet, soha ekkora lelkes hallgatótábor. Hazánkban ma különösen népszerű a dal. A *Megéneklünk, Románia* fesztivál, noha nemcsak dalolásra szorítkozik, mégis jelzi, nevében is, hogy ez az ünneplés elsősorban dalnokok dolga, zenekíséret dolga.

A muzsika ugyanakkor gond is. Sok idősebb emberben vetődik föl a kérdés: jó-e az, hogy sok fiatal úgyszólván mással sem törődik, csak a zenével és a hozzá kapcsolt táncsal? Nem megy-e a zeneimádat más művészeti és művelődési ágak rovására? És egyáltalán, a ma zenéje csak érték, csak silányság, avagy ez is, az is? És a vele élés nagyarányúsága mit nyújt?

E kérdések bizonyos vonatkozásban ismertek, régen megfogalmazódtak. Ha nem csal az emlékezetem, még az iskolában tanultuk, hogy az ókori Spártában tiltották a muzsikát, mert ellágyítja az embert, csappantja verekedő kedvét, vitézi erényeit. Athénban viszont kedvelték, szerintük ugyanis nemesíti a lelket.

Mi hát az igazság? Vadít-e, vagy szelidít a dal? Nemesülünk-e, vagy aljasulunk tőle? Spártának higgyünk, vagy Athénnak?

Ha már a múltnál tartunk, gondolom, vallassuk meg komolyabban.

2.

Első, ami szembeötlik, hogy a közösség és a muzicitás elejétől fogva kéz a kézben haladt. Már a kezdeti összecsoportulások, ősi kultikus szertartások, csoportos vállalkozások sem lehettek meg énekszó nélkül, s azóta minden közösség — lett légyen horda vagy törzs, felekezet vagy szekta, diadalmas hadsereg vagy rabszíjra fűzött szolgamenet — dalolt; fölismerék az énekszó összetartó és megtartó erejét, fölemelő és forróító sugárzását. Hogy mi mindenhez fűződik ének, arra temérdek a példa. Tinódi lantját pengetve regél Temesvár elestéről, siratja „jó Losonczi István“ várnagyot: „szánjátok halálát!“ „Megölték a Basa Pistát, / Fejedelem katonáját, / Utszélín holtan találták / Lengyelországnak határán“ — emlékeztet a népdal II. Rákóczi György esztelen hadjáratára. És hány meg hány kurucnóta tartotta a lelket a vitézekben a labancokkal folytatott sokévi harcok során? Esze Tamás, Nagy Boldé András, Vak Bottyán, Nagy Bercsényi Miklós, Balog Ádám sógorom, Tyukodi pajtás be sok ballada, rege, kesergő vagy csárdás hőse! És a Kossuth-nóták? Már a harcok során fújták a toborzókat, s még inkább a Bach-korszak szörnyűséges esztendeiben.

De zsoldárokat énekelve húzták az evezőt a hajóhoz vasalt hugenotta gályarabok, daloltak a máglyán senyedő kathárok, a vérpadra tartó albigensek, bogumilok. És mit jelentett a munkásmozgalomnak hajdan a dal? Micsoda ébresztő, összekovácsoló, harcra serkentő erő! Hány meg hány millió embert nyert meg az ügynek az Internacionálé, a varsavjánka vagy a bécsi munkásinduló? S nem véletlen, hogy a második világháború partizánmozgalma, a szovjeteké éppúgy, mint a franciáké, létrehozta a maga indulóját.

Hanem a győztesek is igénylik a dalt, akárcsak az elnyomottak vagy a föl-szabadulásért harcolók. Napóleon katonái a Marseillaise-t énekelve masíroztak végig Európán. A diadalmamornak nemcsak az ivás vagy a tánc a tartozéka, hanem a harsonák hangjával vetélkedő éneklés is. Megalakul valamely állam, kivívja nemzeti egységét a nép, föl-szabadulását egy társadalmi osztály? Nyomban megszületik a himnusza, indulója is. A régóta várt beteljesülések nem lehetnek meg nélkülük.

S ez nagyon emberi, nagyon is természetes.

Ha tehát az elején azt mondtam, hogy közösség és muzicitás, végösszeget azt vallhatom, hogy historikum és muzikum szervesen összefonódott az idők kezdetétől fogva.

3.

Természetes azonban az is, hogy a dalszó a munkával, az anyagi javak előteremtésével is egybeforrott. Szinte föl-sorolhatatlanul tengernyi a szüreti dal (*Ősz-szel érik babám a fekete szőlő; Szüretelik már a kadarkát*), nem kevesebb a csikó-

sok, gulyások, juhászok, kanászok, mindenféle számadók és bojtárok éneke (*Megismerni a kanászt fürge járásáról*). Töménytelen a halász-dúdolmány (*Hej halászok, halászok*) és az aratóénekek (*Tegnap jártam zabaradni, ma megyek kötözni*). És vannak (voltak) munkaalalmak — fonó, kukoricahántás, báránnyelasztás, tollfosztóka —, amelyek elképzelhetetlenek nótaszó nélkül, vannak különleges munkaszakaszok, amelyek úgyszólván igénylik az ütemadó, iramszabó dallamot (a meleg vas verése, evezés, cölöpverés, hajóvontatás, gondoljunk csak a Volga menti burlákok világhírű *Ej uhnyemére*). De úgyszólván minden szakmának megvan a maga indulója, keserője, csárdása, verbunkja — vagy éppen gúnydala. Nemcsak a bányászok *Szerencse felje* vagy az ácsok *Kertem alatt faragnak az ácsokja* ismeretes, hanem az is, hogy *Béres vagyok, béres, béresnek szegődtem*, vagy *Mikor a szolgának telik esztendeje* és: *Katona vagyok én, ország őrizője*. S ki ne tudná, hogy több foglalkozás — szobafestés, mázolás, kőfaragás, kőművesség — művelői mind-mind jó énekesek.

Hogy a szerelemhez és a vigalomhoz, a halálhoz és az öszhöz, az ünnephez és a tavaszhoz hány meg hány nóta fűződik, fölösleges volna sorolni. Meg azt is, hogy a hétköznapi élet hányféle mozzanatához kapcsolódik a dal. Az anya altatót dúdol esténként kicsinyének; úrdón-mezőn a gyermek a katibogarát, cincért, csigát lel, rigmust fúj hozzá; az új évet köszöntők pedig kántálnak.

Nem oktalantul.

Ósi tapasztalat, hogy a dal segít föloldani a félelmet és szorongást, megosztja a magányt és a bánatot, elmélyíti a szerelem, barátság, együvértartozás érzését, a figyelmet áhítatosabbá, magasztosabbá emeli, az ünnepségeket, szertartásokat fenéségesebbé, a ritka alkalmakat emlékezetessé, az egyhangú műveleteket színezi, a lankadó embernek növeli kitartását, mi több, a primitív népek, gyermekek tudata szerint a ráolvasások, varázslások, kuruzslások és a különféle kultikus szövegek dallama titokzatos hatóerővel bír. Mindebből következik (következett), hogy a szép hanggal, jó hallással bíró daloskedvű embereket mindig és mindenütt szerették, tehetségüket értékelték, a társadalmi munkamegosztásban megfelelő hely biztossított számukra, és ők „adták meg a hangot” nem csupán mulatás vagy nótázás idején, hanem a katonáknak menetelés során, a szabóműhelyben unalmas varrás közben, a gőlöncséreknek korongolás folyamán, s ugyanakkor ők nyitottak meg bizonyos szertartásokat. „A társaság lelke” voltak, s ha hiányoztak, nem alakult jól a hangulat a fonóban, nem sikerült a névnapi összejevetel, nem sugárzott varázst a tábornót.

4.

Akkor hát mégis, mi történt a dallal?

A válasz nagyjából ismert. Mindenekelőtt a modern életmód lépett föl a muzsika ellen: a gépzaj elnyomja az énekszót, a mindennapok fölgyorsult ritmusa ellentétben áll a nótaszó tempójával, az időhiány többek közt megfoszt bennünket a dalolás szánt óráktól is. De próbáljon csak a szerelmes legény éjjeli zenét adni kedvesének, aki (ne mondjunk sokat) a nyolcadik emeleten lakik.

Más a munka jellege is. Régente a lakosság többsége földműves volt, a szabad ég alatt dolgozott, ahol kedvére énekelhetett, most viszont bányában, kohók mellett vagy óriási csarnokokban termel, ahol légkalapács zakatol, tűz dugob, hegesztőpisztoly sistereg, esztergapad forog. Különbben is masina vágja a füvet, búzát, nem zendíthet rá a kaszás, hogy: „Vagyok olyan legény, mint te, Vágok olyan rendet, mint te”; nem gyűlnek asszonyok, lányok a fonóba, hol énekelhetnék hát, hogy: „Elejtettem orsóm, Nincs aki földadja”; a központi fűtés, gázfűtés idején ki állíthatná, hogy „Jó bort iszom én, Fenyőfával tüzelek”? És az üvegből, téglából, vasbetonból épülő házak idején korszerűtlen azt dalolni: „Nyáron vályogot vetek, Télen hegedülgetek”. Ha pedig már mindez így van, akkor csak természetes, hogy a kocsmában a vén betyár sem ordíthatja, fokosát forgatva, hogy „Csaplárosné, száz szál gyertyát, Száz icce bort ide az asztalra”. Történelmi tény és a haladás tartozéka, hogy elmúltak már azok az idők, amikor „Komor öreg Väinämöinen, Éldegéle ideiglen, Kalevala hegyén völgyén, Nap nap után énekelvén”.

5.

Az énekszó tehát kiszorult a munka térségeiről, visszahúzódott a hétköznapiokból is. Kiszorult és beszorult. Eleinte a kocsmába („De a kocsmá bezzeg hangoz, Munkálkodik a cimbalmos”), majd onnan kizárólag az otthonokba, ahol is csupán akkor szólal meg, ha néhány pohár fölhajtása nyomán kellőképpen megemelkedett a hangulat.

Szegény ének! Fölöttébb rossz házasságokat kötött. Eleddig az avatások, ünnepi aktusok, misztikus cselekedetek, győztes csapatok avagy mártírsorsok tartozéka, kísérője, társa volt, és fölemelt, meghatott, buzdított. Később viszont az ittasság, duhajkodás, garázdaság, a házibulik velejárójává aljasult. Gyanúsá vált, és rossz híre kelt. Kialakult lassacskán a balhiedelem: aki szeret énekelni, szeret inni is. Dalolászni csak a korhely, a bolond, jobbik esetben a gyermek szokott. De komoly ember sohasem.

6.

Hogy mit veszítettünk mindezzel, hogy mennyi szépség, költészet, érzelem tűnt el az életünkben, nehéz volna felsorolni; hogy a csoportok, társadalmi rétegek mindenféle korrelációja és kommunikációja mit nehezkesült, hogy az egyes emberek érzelmi élete mit egyhangúsodott, nos, mindezt még nem mérték föl eléggé a szociológusok és számítógépek. Hiszen ismert lélektani megállapítás, hogy a zeneileg érzékeny, a muzsikával rendszeresen „élő“, annak fogadására beállított egyén más tekintetben is nyitottabb lelkületű, egyéb irányban is fogékonyabb, jelzészévtelőző rendszerre más irányban is fejlettebb, mint a zeneileg közömbös. És közhely, hogy a dalt ignoráló személy általában is ridegebb, zárkózottabb, érzéketlenebb.

Semmi baj — mondhatnók, elvégre majdnem minden otthonban harsog a rádió, zene kíséri a filmet és a tévé előadásait, aztán ott vannak a lemezklubok, járhatunk operába és hangversenyre, vehetünk magnetofont, lemezejátszót — hát mi kell még? ... Ez mind szép és jó — válaszolhatnám —, de tudott dolog, hogy más hatást ér el a befogadás, a hallgatás, és más a cselekvés, ezúttal az éneklés. E különbségről: az aktív és passzív művelődésről könyvtárnyi mű szól, én csupán arra utalnék, hogy a modern életben mindinkább a tevőlegességre helyeződik a hangsúly. Világszerte „participációra“ törekednek a gyárvezetésben részt venni óhajtó munkások, és ezt segítik elő például nálunk a demokrácia kiszélesítését célzó intézkedéseink. A modern neveléstudomány pedig erősíti, hogy lejárt az az idő, amikor a tanár beszélt, a diák pedig hallgatott a padban ülve, nem, bele kell kapcsolódnia a tanulóknak is cselekvő módon az anyag elsajátításába, a közös kutatás, kísérletezés, problémamegbeszélés, -megoldás útján. Nos, mindez így van, vagy talán még igyebben a dalolás dolgában is. A legintenzívebb hallgatás sem pótolja az aktív éneklést.

Gyakorlat teszi az embert mesterré. Az ősi igazság a muzsikára is érvényes. A legvájtfülűbb zenehallgató is sok tekintetben csak kisinas, némely — különben zenetudományi vonatkozásban képzetlen — énekeshez képest. Hallgassunk csak meg egy — sajnos, ma már csak idősebbek közt lehet — olyan egyszerű falusi asszonyt, aki egész életén át dalolt a fonóban, szüreten, kukoricahántáskor, tolfosztókában, lakodalmon, s aki egyfelől bírja az ősök hagyományozta ízlést, temérdek közösségi tudást, másfelől pedig beleadja éneklésébe saját temperamentumát, érzelmi világát, művészi készségét, élményanyagát, tapasztalatát. Mekkora kincs az ilyen éneklőművészet, milyen gazdag egyéniség rejtezik mögötte!

Nem szeretem a divatos kifejezések, mindenre való ráaggatását, mégis meg kell mondanom, hogy az éneksző elnémulása része a modern kor elidegenedésének, amennyiben emberi teljességünkben farag le, sajátos homo aestheticusi megnyilvánulásunk elé cövekel rakoncátka, érzelmi életünket siváritja, emocionális kitérésre és levezetési lehetőségeinket, csatornáinkat, indulati megnyilvánulásainkat korlátozza, interperszonális kapcsolataink nyelvezetét szegényíti. Gondoljuk csak meg, hogy az együttes éneklés milyen maradandó közösségi élményt nyújt bármilyen csoportnak, erős kötőanyag a tagság összeötvözésében. Ha beszélünk hát a futószalagos termelés, a sorozatgyártás vagy a felhőkarcolókban lakás elidegenítő hatásáról, akkor szólnunk kell az éneklő ajkak elnémulásának ilyenféle következményeiről is.

Mindez azonban — világosan le kell szögezni — nem szándékszik holmi sanda, gyermekes és romantikus városellenesség és faluimádat lenni. Ostobaság volna a bivalyszekeret visszasírni, mert hogy azon jobban lehet énekelni, mint a zótykölődő traktoron, s nyilván senki sem viselne ismét csepűinget, csakhogy a lányok dalolhassák: „Virágos kenderem elázott a tóba.“ Nem, ami elavult, ami korszerűtlen, az muljon csak ki, még akkor is, ha vele együtt szépség és érték is ényészik el. Csupán annak útját-módját illene buzgóbban fölhajtani, hogy miként apasztható a minimumra ez az értékenység, s hogyan serkenthető — mai körülmények között — a régiekből sarjadzó vagy új szépségtenyészet.

Az ifjúság — úgy tetszik — erre hibázott rá napjainkban.

Mit kell ugyanis látnom? Pontosabban: hallanom? A táskarádiós fiatalok jóvoltából napról napra, ha akarom, ha nem, „élvezhetem“ az új zenét. Fülemben surran vonaton és villamoson, bömböl az utcán és a cukrászdában, megszólal a tévében, s nem szabadulok tőle sem a Nagykőhavas tetején, sem a Tordai-hasadék mélyén.

Megjegyzem, nemcsak ily módon kerültem kapcsolatba a legfrissebb muzsikával. Még a beatzene térhódításának kezdetén a lányom unszolására elmentem néhány ilyen hangversenyre. Az első benyomásom az volt, hogy az énekesek meglehetősen műveletlenek, tájékozatlanok még a szakmájuk történetét, lehetőségeit, szerepét, határövezeteit, hatékonyságát illetően is. Nem tudják, hogy az énekek vad érzelmeket, alantas ösztönöket lehet felkorbácsolni, s a harci méneket éppúgy, mint az egész népet, gyilkos öldöklésbe, pusztító háborúba lehet kergetni (és kergetni). Vagy ellenkezőleg: a halálhangulatú nóták örökös ismételtetésével a lemondás, bánat, kesergés kultiválásával apátiába, letargiába, tehetetlenségbe és megtörttségbe lehet bénítani nemzedékeket, csoportokat, rétegeket, mi több, öngyilkosságba hajszolhatni egyéneket. A kártyás, mulató hajdani dzsentrik ebben mesterek voltak („Gyere Bodri kutyám...“, „Kimegyek a temetőbe...“, „Lekaszálták már a rétet...“, „Kék nefejejcs, kék nefejejcs...“). Vagy legalábbis — más tényezőkkal egyetemben — efféle hitvány célok szolgálatába lehet állítani a muzsikát. Nem véletlenül tiltották be annak idején a „Szomorú vasárnap...“ kezdetű nótát.

Nos, az ifjú könnyűzene-énekesek erről mit sem sejtven (vagy talán sejtve, de nem törődve), a hályogkovács biztonságával (esetleg tudatlanságával) hol szenvedtek, bájolgatok a dobogón a legsziruposabb, legerzelmesebb módon, hol pedig tomboltak, ordítottak. Ennek megfelelően aztán transzba esett közönségük is olvadt el, pityergett és bőgött, vagy toporzékolt, üvöltött és hörgött.

E megfigyelés tövéből sarjadt ki a testvérhajtás aggodalom képében: ez a ríkató és ríkoló nótázás vajon nem éppen azt szűri ki a dalból — elektromos gitárok, zongorák és pisztonok segítségével —, ami annak lényege? A szép megépítésű harmóniát — indokoltan a diszharmóniát is —, a megdöntött, megmódolt dallamosságot, a mélyebb érzelmeket fakasztó, az emberi lelket jó értelemben megmozgató nemes muzikalitást? Bevallom hát, eléggé letörtten hallgattam, s én, aki Vikár és Járdányi, Lajtha és Szabolcsi, Bartók és Bárdos, Kodály és Adám Jenő gyűjtéseim, tanulmányaim, szerzeményeim nőttem föl, Domokos Pál Péter tanítványa voltam, s Nagy István kórusában énekeltem, a kiáltozó énekesekkel szemben azt szerettem volna harsogni: „Anyám, én nem ilyen lovat akartam!“

Maradt azonban szép emlékem is e hangversenyekről: jólesett látnom a daltól átszellemült, meghatódott, kipirult, föllelkesült fiatal arcokat, és tudni, hogy mindezt a muzsika érte el. Hát ilyen hatékony? Ennyi erővel bír az új zene az énekszó?

8.

Különös ironiája a sorsnak, hogy később is, akárhányszor hallottam beatzenét, vagy néztem efféle közvetítést a tévében, leginkább az fogott meg, ami első hallásra a legvisszataszítóbbnak tűnt: a hangosság. Valami ösztönösséget láttam ebben, robajosan kítőró természetes elemiséget. Ereje arra vallott, hogy énünk mélyrétegeiből, „az ősök várócsarnokából“ tör fel. Márpedig ami ősi, természetes, arra mindenképp figyelniünk tanácsos.

Figyeltem hát, s az ifjú zenehallgatók és zenészek láttán muzsikatortörténeti ismereteim az ókori népek vagy a mai primitív törzsek dalolásáról szóló olvasmányaim jutottak eszembe — bocsássák meg nekem a fiatalok. A hajdani vadász-népek fiai, ha nagyobb portyára indultak, a vándortörzsek, amikor új szállás keresésére vállalkoztak, akkor énekeltek és táncoltak ilyen átszellemülten és tombolóan a totem vagy a tűz körül, s ezt tették a holdfogyatkozások vagy tavaszt köszöntvén a napéjgyenlőség jöttékor. Hasonló szertartásnak, majdnem hogy transzbaesésnek — no meg a fölös erők levezetési módjának — tűnik nekem a könnyűzenei hangversenyek felfűtött légköre.

Ne odázzuk el hát kimondani végre az igazságot: az ének ösztönmélységű emberi igény, a dalolás természetes szükséglet és cselekvés. Ezt hangoztatni ma már szinte banális dolog, de minthogy a modern élet említett vonásai az énekszó ellen léptek föl, ezt a nyilvánvalóságot elfelejtettük. Így alakult ki aztán a helyzet, hogy míg az ifjúság nem dalol kőfaragás, evezés közben, s nem ad éjjelizenét a

szelmes fiú, addig a neki szánt hangversenyen annál jobban megeresztli a hangját.

Nem bánom.

Elvégre, ha a dalnak egyesek rossz hírét keltették, zombolyokat ástak, amelyeken át a föld alá süllyedt, és búvópatak-létre kényszerítették, akkor joga van ahhoz, hogy meglegelje a repedéseket, törésvonalakat, üregeket, amelyeken keresztül forrásként a felszínre törhet a mélység vakvilágából.

9.

Amikor e sorokat írom, nem feledkezem el régebbi vagy a közelmúltban lezajlott vitákról, *A Hét* vagy az *Iffjúmunkás*, *Igaz Szó*, *Művelődés* hasábjain megjelent különféle írásokról. Magam is közöltem néhányat, s bevallom, a népdalt védtem szemben a beatzenével, amelynek csupán árnyoldalait, izlésrontó hatását láttam. Amint jelen írásomból kiderül, ma már más a véleményem. Több jót, mint rosszat látok ebben a muzsikafajtában, régebbi merev álláspontom fölöttem, téves megállapításaimat vissza kell vonnom. És nemcsak én. De a zenén innen és túl nem vagyok a — különösen nem a nemzedéki alapon és izlésalapon kiélezett — viták, szembenállások híve. A szülők és gyermekeik anyyi minden fölött vitatkoznak — a miniszoknyától kezdve a szakállviseletig —, hogy kár volna az ének ügyében is egymás ellen veselkedniök. Akár ilyen, akár olyan az új könnyűzene, népszerűségének, példátlan térhódításának végső fokán a muzsika minden barátja csak örvendhet.

10.

Érdemes egyébként az új dal sorsának alakulására is vigyázó szemet vetni. Jó két évtizedes múltja során az történt vele is, ami oly sok más mozgalommal a történelem során: osztozni kezdett, irányzatokra bomlott. Egyik (vad)hajtása tovább fokozta (ha lehet) az őrzőgést és szenvelgést, s a kezdeti beatzene kevéske művészségét is kilúgozta; harsány és ripacskodó kommersz-áruvá satnyult.

Arra viszont annál inkább érdemes fölkapni a fejet, hogy másik ága az örökké újatalkarásban — fölfedezte a régiséget, az ősi zenei hagyatékot. Bátran markol az egész világ dalörökségének iszákjába — így iparkodik továbblépni, fölfrissülni. Meghökkenítő vállalkozás: ezúton beépül a modern zenébe a néger tam-tam ritmusok világa, a hindu siratóénekek dallama, a századunk elejére kiirtott dél-amerikai patagón nép átmentett jajszava, ősi héber zsoltárok és ázsiai sámánok ráolvasó melódiája. Megjegyzendő, hogy gazdag dalkincsünk ezen az úton is világhíjjára kerekedett föl; a kesergők és csárdások, toborzók és altatók, a pentatónia és virágénekek tömegéből jócskán merítettek kiváló együttesek és szólóénekesek, s messzi tájak ismerkednek dalainkkal.

Ezzel szemben az ún. progresszív zene a legújabb művészi termésből Debussy, Bartók, Sibelius, Schönberg, Hacsaturján alkotásait dolgozza át a maga nyelvére, és tolmácsolja sajátos módján.

Mindebből persze nem kevés torzonborz ikerpár születik. Andalúz tangót hallani dzsesszütemben, ősi ötfokúságot dodekafóniával elegyítve — nem éppen felemelő élmény. Hát még amikor Alban Bergét adják elő üstdobok, dorombok, cintányérok hangján, a sztereofónia valamennyi eszközzével fölszerelt és behálózott teremben, ahol zúg minden (főleg a fül és a fej), ahol zokog a bendzsó a menynevezetről, és zúg a szaxofon a padló alól, tárogató hangja tör elő a sarokból, és fagott szólal meg az ajtó mögül, mialatt az ember — ha idejekorán transzba nem esik — azt képzelettel (s nem indokolatlanul), hogy a tébolydába került.

Mégis-mégis... ebben is van szépség, eredetiség, invenció, meg lehet szeretni, és ami talán a legfontosabb, ezek az együttesek vagy szólóénekesek azt érték el, ami nem sikerült az évezredek során sem a nagy dalszerzőknek, sem az énekeseknek, sem a zenepedagógusoknak: óriási tömegek kincse lett a dal, s ami döntő: éppen az ifjúság karolta föl lelkesülten, éneklő és hallgatja tömegben vagy otthon, kis csoportban és egyedül. A muzsika és az ifjúság úgy egybefonódott, mint még soha a történelem folyamán. A zene ma világhódító hatalom, a legkedveltebb művészet, népszerűsége semmihez sem mérhető. És ez — fura bukfence az életnek — épp azoknak a modern hírközlő eszközöknek köszönhető, amelyeknek a (nemritkán fűlsiketítő) lármájától, személytelen, gépi „hangvételtől” olyan sokan (magam is) féltették és egyesek féltik ma is a dalt, az igazi melódiát. Az a négy csodadoboz (rádió, tévé, magnó, lemezzjátzó) tehát nemcsak a tájékoztatást forradalmasította, hanem messzemenő jóvátételt is nyújtott a muzsikának. Amit elvett tőle a kor-

szerű termelés, a közlekedés, blokklakás és minden egyéb, azt tékozló nagylelkűséggel, kegyuri bőkezűséggel visszaadta a mai híradástechnika. Le a kalappal előtte.

Ha tehát az előbb azt vázolhattam, hogy a régi élet és a dal közt milyen kapcsolat alakult ki, akkor ezek után azt kellene bemutatnom, hogyan és mivel tör be a mai, egészen más jellegű tömegdalolás, népzene napjaink életének minden zegzugába. Főösleges iparkodás; szemtanúi vagyunk ennek a térhódításnak (ma-holnap nyugtunk sem lesz tőle). Hogy ez mennyire így van, fiatalokkal való vitáim során tapasztaltam. Igen-igen képzett ifjú tanároknak, tudományos kutatóknak, szakológusoknak és írónak mondtam egy-két bíráló szót a modern zenéről. Körműkszakadtáig védtek. S megértettem, reménytelen vállalkozásba fogtam, ezeknek a fiataloknak a legszebb emlékeik, élményeik, örömeik a zenéhez fűződnek. Nemcsak hangversenyeken és táncestélyeken hallják, éneklik, átélik, ütemét verik, de az udvarlásuk és a kirándulásuk, a strandolásuk és az olvasásuk, a házi-bulijuk és a sulibulijuk is elképzelhetetlen számukra a mai zene nélkül.

Ezt nem árt hangoztatni, mert — zenén innen és túl — a mass media keltette muzsikakultusz arra vall, hogy amit a gyáripár, a városi élet, a fölyyorsult idő s minden egyéb maiság bizonyos területeken elvesz tőlünk, azt idő múltán, más formában, változott körülmények között visszaadhatja, mi több — a közigazdászok nyelvén szólva —: bővített újratermelésben. Óvatosan eljünk hát a civilizációellenes borúlátással; a mai zene térdyerése mindenesetre alaposan rációfolt. (Csak zárójelben kockáztanám meg a kérdést: hátha így alakul majd a jövőben a sokat vitatott környezetszennyeződés, vízelapadás, nyersanyag-kimerülés világhelyzete is?)

11.

Hagyjuk azonban a jóslást. Hadd tegyem szóvá mához fűződő aggodalmaimat. Az új zene fiatal híveinél tapasztalok egyfajta exkluzivitást, türelmetlenséget: elfordulnak mindentől, ami nem beat, nem pop, nem folk: a népdal, a dzsessz, a keringő, a tangó mind-mind ócskaság, elavultság, középkor — lomtárba velük. Dehát, könyörgöm, ha a sajtó nem fojtotta meg annak idején a könyvet, ha a mozi nem ítélte halálra a színházat, s napjainkban nem hajigáljuk ki rádióinkat az ablakon a tévének kedvéért, akkor miféle megfontolás alapján vetnék véget az eddigi népzeneinek, tömegdaloknak s az ezeket éneklő kórusoknak, dalkaroknak, szóló-énekeseknek vagy a velük kapcsolatos, rájuk épülő versenyeknek, bemutatóknak?

Ilyen kérdésekkel foglalkozva nézek körbe, s tudakozodom, mi van a 90-100 éves dalárdákkal, a zágonival és a tordaival, a ditróival és a szászcsávásival, az egerbegyivel és a székykocsárdival, a kolozsvári hóstátiak dalkörével, azzal a sok tucat bánási román kórossal, amelyeket még Ion Vidu hozott létre? Miért halljuk; látjuk őket olyan ritkán a rádióban, tévében? S miért van az, hogy ha a tévé magyar adása megfelelő tolmácsolású népdalt, kórusművet, népi táncot akar sugározni, akkor majd mindig egy-két hivatásos együttest vesz igénybe, miért? Kézenfekvő a válasz: a műkedvelők nem nagyon tolonganak, s amit föl tudnak mutatni, vegyes színvonalú.

Mindez sok mindennel függ össze. Csak egy példa: a kórusok nagy része valaha férfiakkól állt, manapság viszont a férfinep java három váltásban dolgozik, s igen sokan — ráadásként — ingáznak is. Ilyen helyzetben nehéz összehozni az énekkari próbákat, néhányan, mindig hiányzanak. Egyik-másik faluban a tülbuzgó tanácselnök és agronómus a vetés, kapálás, betakarítás idejére leállítja a próbákat, mintha a művelődés amolyan téli luxus volna, a hosszú esték szórakozása.

Kodály korszakos fölfedezése, hogy a nőket és gyermekeket fokozott módon be kell vonni a karéneklésbe. Ehhez kidolgozta a megfelelő pedagógiát, s temérdek kórusművet szerzett női és gyermekkarok részére. Mindez megfontolandó, hiszen a falusi nők java része még otthon és a mezőn dolgozik, inkább járhat próbára. Az iskolások ugyancsak.

12.

Szocialista rendünk alapvető vonása, hogy nem szemléli tétlenül a különféle erők mérközését, hanem segítséget nyújt az új, előrevivő tényezőknak. Ez tapasztalható kulturális életünkben is. Az elmúlt esztendő kimagasló módon bizonyította ezt. A politikai nevelés és a szocialista kultúra kongresszusa, a társadalomtudományok és a politikai oktatás terén dolgozó káderek tanácskozása, valamint a határozatok valóra váltását célzó Intézkedési Program mind-mind arra vall, hogy

társadalmunkban elsődrendű szerep jut a szocialista kultúra fejlesztésének és — tegyük hozzá — ezen belül a zenének, dalkultúrának is.

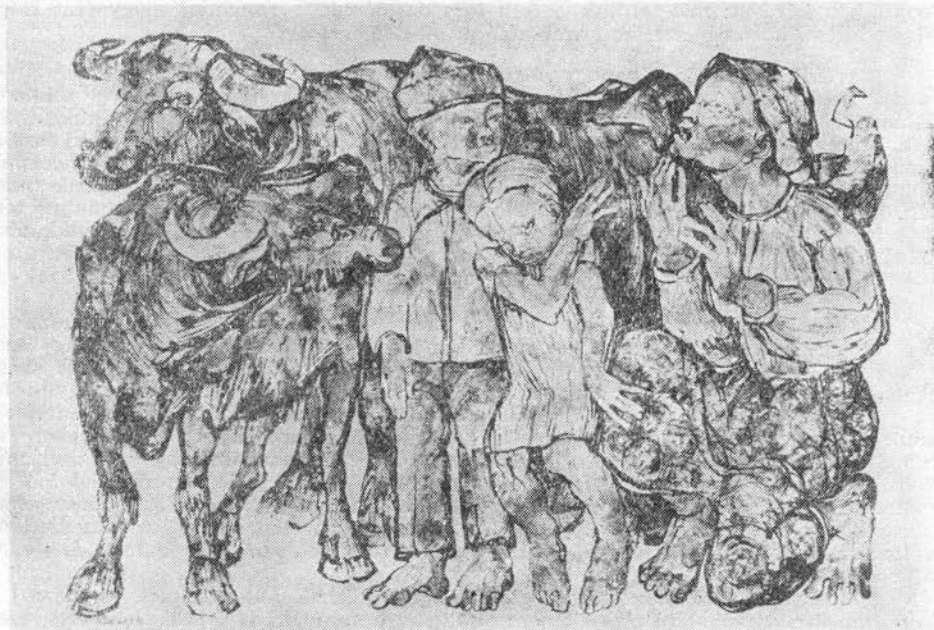
„Az új embernek, a legigazságosabb társadalom tudatos építőjének a kialakítása kommunista pártunk legnagyobb és legösszetettebb föladata, legnemesebb hivatása, megtisztelő forradalmi kötelessége“ — szögezi le a szocialista kultúra kongresszusának határozata. Mint ismeretes, ettől az évtől kezdve nagy, országos jellegű és hónapokon át zajló kulturális megmozdulás indul: a *Megéneklünk, Románia (Cîntarea României)*. Ez az akció és májusban, a függetlenség elnyerésének 100. évfordulóján éri el tetőpontját, és kiváló alkalmat nyújt mind a műkedvelő, mind a hivatásos énekesek, zenészek, táncosok, színjátszók és más művészeti ágak képviselőinek tudásuk elmélyítésére, fölkészültségük bemutatására, értékeink ápolására, további fejlesztésére.

„A fesztiválon román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók soraiból kikerült alkotók, előadók és művészegyüttesek vesznek részt“ — állapítja meg az Intézkedési Program.

Érdeemes mindezen most, év elején elgondolkoznunk. Hogyan és miként kapcsolódunk be mi, itt élő magyarok is ebbe a nemes vetélkedőbe, mit mutatunk föl hazánk tájainak a megéneklésében; mit hozunk majd Csíkból és Kovásznáról, Biharból vagy a Mezőségről, népünk forradalmi hagyományainak dicsőítésében mit mondunk majd Dózsáról, Gábor Aronról, Herbák Jánosról, Vasile Roaitáról, Ștefan Furtunáról, Ștefan Gheorghiurol, Breiner Béláról vagy Simó Gézáról, Gaál Gáborról vagy Encsel Mórról, milyen szindarabokkal vagy táncokkal állunk dobogóra.

Úgy vélem, hogy a dalköröknek és zenekaroknak, folkegyütteseknek és szülő-énekeseknek — maradjunk csak ezúttal a muzsikánál — olyan lehetőségük nyílik munkájuk föllendítésére, értékeink megcsillogtatására, tevékenységük állandóvá tételére, amelyet semmiképp sem szabad elszalasztani, kiaknáztatlanul hagyni. Csak rajtunk múlik.

E rendezvénnyel kapcsolatban Nicolae Ceaușescu elvtárs mondta: „Arra gondolunk, hogy a kulturális tevékenység összes formáit és területeit felölelő rendezvények mozgósítsák az emberek millióit, kapjanak erős tömegmozgalom jelleget. Ne maradjon község, iskola, intézmény, vállalat kulturális-művészeti együttesek, különböző alkotó körök nélkül.“

Pallos Sch. Jutta: Budai Ilona